

В. І. Труба

*к. ю. н., професор, декан економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова*

ПРОБЛЕМИ ПОДІЛУ МАЙНА, ЩО Є ОБ'ЄКТОМ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

Майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом (ч. 3 ст. 368 ЦК України) [1]. Визначення долі кожного з подружжя при поділі майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності майже завжди є життєвою і практичною проблемою. Причини складнощів поділу є різними, найчастіше – неможливість організувати спільне і власний економічний і мікросоціальний про-

стір, відсутність доброї волі на залагодження конфлікту одного чи обох з подружжя тощо.

Розглянемо окремі питання поділу майнових прав та обов'язків між подружжям при розлученні.

Розлучення є способом припинення подружніх відносин на майбутнє. При цьому СК України надає колишньому подружжю низку прав, зокрема, право на поділ майна, набутого подружжям за час шлюбу за правилами, передбаченими шлюбним договором або законом, право на отримання аліментів (за наявності підстав для цього), право користуватися житлом тощо [2].

Проблем на практиці виникає менше, якщо подружжя уклало шлюбний договір і у ньому встановило правовий режим свого майна, або ж шляхом переговорів дійшло згоди щодо його поділу. Складнішою є ситуація, коли подружжя не дійшло згоди і звертається до суду для вирішення спору.

Ст. 57 СК України визначає засади, які дають змогу віднести майно до особистої приватної власності дружини та чоловіка, у ст. 60 цього Кодексу наведено підстави набуття права спільної сумісної власності подружжя.

Вирішуючи справу про поділ майна подружжя, суд має зважати на критерії, які дозволяють надати майну статус спільної сумісної власності. Такими критеріями є: час набуття такого майна; кошти, за які таке майно було набуто (джерело набуття); мета придбання майна, яка дозволяє надати йому правовий статус спільної власності подружжя.

За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 70 СК України, у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. Однак виходити з презумпції рівності часток у майні подружжя часто досить складно або й взагалі неможливо, оскільки у спільному сумісному майні подружжя може бути частка майна дітей, інших членів сім'ї. За таких обставин мають застосовуватися правила ч. 2, 3 ст. 70 СК України і суд, вирішуючи спір про поділ майна, може від-

ступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, зокрема якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилився від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. За рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування.

Суди все частіше застосовують винятки з правила про рівність часток подружжя, беручи до уваги відповідні чинники.

Так, протягом 2017-2018 років судами України було розглянуто справу про поділ майна подружжя, яке є об'єктом спільної сумісної власності, в якій суди відійшли від засад рівності часток подружжя. Позивач звернулася до суду за визнанням квартири, придбаної у шлюбі на ім'я чоловіка, об'єктом спільної сумісної власності сторін та здійснити поділ такої квартири із визнанням за нею права власності на 1/2 частку квартири.

У судовому засіданні позивач та її представник пояснили, що спірна квартира була придбана під час перебування сторін у шлюбі за рахунок спільних коштів. При цьому основна частка таких коштів взята за рахунок продажу квартири набутої відповідачем до шлюбу, але вартість якої істотно збільшилась за період шлюбних стосунків сторін, оскільки вони постійно проживали в такій квартирі, робили капітальний ремонт та облаштовували її. Отже наполягали, що спірна квартира є об'єктом спільної сумісної власності подружжя і на теперішній час має бути поділена між сторонами в рівних частках. Просили задовольнити позов.

Відповідач та його представник в судовому засіданні пояснили, що спірна квартира є особистою власністю відповідача і не підлягає розподілу між сторонами, оскільки придбана за рахунок коштів від продажу його особистого майна та коштів, наданих йому його батьками. Просили відмовити у позові.

Суд першої інстанції не побачив підстав для відступлення від загальної презумпції поділу майна подружжя на засадах рівності часток подружжя в майні, що є об'єктом спільної сумісної власності, а тому задовольнив позовні вимоги колишньої дружини і визначив рівними частки сторін у спірній квартирі.

Суд апеляційної інстанції рішення скасував і прийняв нове, яким задовольнив позов частково, визнавши право позивача на 1/5 майна, її чоловіка – на 4/5.

Під час розгляду справи відповідачем було доведено, що на придбання квартири, і це не заперечувалося самими сторонами, були витрачені кошти від продажу попередньої квартири, яка перебувала в приватній одноосібній власності відповідача, кошти, позичені відповідачем у своїх батьків за договором позики, а також зароблені подружжям кошти із сімейного бюджету.

Рішення апеляційного суду Касаційним цивільним судом Верховного Суду залишено без змін [3–5].

Таким чином, поділ майна у рівних частках не те ж саме, що поділ майна по справедливості.

Спеціальні правила поділу подружжям майна, що належить їм на праві спільної власності за кордоном, є для нас дещо дивними і стосуються таких видів майна та прав, які цивільному праву України і практиці невідомі. Наприклад, освітні та наукові ступені, отримані під час шлюбу, можуть розглядатися як подружнє майно, оскільки мають економічну цінність. Суди Великобританії, деяких штатів США можуть відступити від рівності часток подружжя і призначити більшу частину майна чи плату подружжю, що не має освіти, яке йому має сплачувати інший з подружжя – освічена дружина чи чоловік – залежно від очікуваного майбутнього заробітку, який може отримувати освічений з подружжя, і у зв'язку з відносинами, що існували до розірвання шлюбу.

Підсумовуючи, зауважимо, що ми виступаємо за те, щоб спільне майно подружжя поділялося без втручання судів (за допомогою шлюбного договору, договору про поділ майна подружжя, із застосуванням процедури медіації). А у разі вирішення спору у судовому

порядку, відступ від рівності часток подружжя повинен бути передусім доведений сторонами у заявах до суду і мотивований судом в ухваленому рішенні.

Література:

1. Цивільний кодекс України (у ред. станом на 17.06.2018 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.
2. Сімейний кодекс України (у ред. станом на 06.02.2018 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>. – Назва з екрана.
3. Рішення Придніпровського районного суду м. Черкаси від 03 жовтня 2017 р. у справі № 711/5108/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69471260>. – Назва з екрана.
4. Рішення Апеляційного суду Черкаської області від 12 грудня 2017 р. у справі № 711/5108/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71051282>. – Назва з екрана.
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 червня 2018 р. № 61-1935св18 у справі № 711/5108/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74777355#>. – Назва з екрана.